

*Tráláláli, trálálálá
magamra öltém öltönyét,
tráláláli, trálálálá
(az én rongyom legyen tiéd.)*

*Tráláláli, trálálálá
most nem tudják a doktorok,
tráláláli, trálálálá
ő él s a halott én vagyok,
trálálálá.*

A KATALÁN NEMZETI MOZGALOM VÁLTOZÁSAI

Irta: FARKAS LŐRINC

1. A katalán nacionalizmus útja a nyelvi megújhódástól az önkormányzatig s a függetlenségi törekvésektől az ibériai államszövetség eszméjéig rendkívül változatos. Ez a nacionalizmus a katalán polgárság osztálymozgalmának indult s a legszélesebb szociális népmozgalommá dagadt: ma a spanyol demokrácia legfőbb szövetségese. Európa legfiatalabb nemzeti mozgalma ez, mely demokratikus voltánál fogva egyben túl is haladja a kontinens impériális szándékú nacionalizmusait. Különös jelenség a katalán nacionalizmus történetében, hogy kialakulása már abba az időbe esik, amikor a polgárság törekvéseit a bérmunkásság osztálymozgalmai keresztezik. Katalániában az anarho-szindikalizmus sok tekintetben megelőzte a polgári nacionalizmus kifejlődését s egyáltalában a katalán nemzeti öntudatraébredést. Ilyen különleges történelmi viszonyok között a katalánizmus nemcsak az elspanyolosodott arisztokráciával került szembe, de évtizedeken át farkasszemét nézett a teljesen spanyol jelleget öltő katalániai munkás mozgalommal is. Csak a legujabb spanyolországi fordulatok hozták magukkal, hogy a katalán nemzeti mozgalom népivé s az anarho-szindikalizmus katalánná változhatott.

Az a jelenség, hogy a katalánizmus évtizedeken át a parasztságra támaszkodó polgárság osztálymozgalma maradt, nem utolsó sorban a demográfiai viszonyokkal is magyarázható. Az az 530.000 bevándorló, akit a statisztika 1910 és 1930 közt Katalániában kimutat, túlnyomórészt spanyol munkás. Katalániát éppen a nemzeti megújhódás évtizedeiben öntik el újabb és újabb spanyol proletárrajok. Ennek az ibériai belső népvándorlásnak tulajdonítható, hogy Katalánia mai lakosságának egy negyede nem katalán. A katalán iparral egyidőben kibontakozó szakszervezeti és politikai munkásmozgalom eleinte erre a bevándorolt városi spanyol munkáselemre támaszkodott s a Katalániában gyökeret verő anarho-szindikalizmus lapjai hosszú ideig csak spanyol nyelven jelentek meg. A spanyolországi munkásmozgalom különböző irányjai a múltban általában élesen szembehelyezkedtek a regionalista törekvésekkel, mert a munkásosztály egységének megbontásától félték, a katalánizmusban pedig éppenséggel nem láttak egyebet a polgárság öncélú játékánál. Barcelónában így a baloldali politika hovatovább antikatalánizmussal azonosult, míg a konzervatív polgári politika a katalánizmussal vált egyenlővé.

A politikai katalánizmus fejlődésének első nagy szakaszában valóban csak a polgár osztály mozgalma volt, de ebben a polgárságban nemzeti hivatástudat élt: demokratikusak voltak szándékai és néptömegek fejlődését lendítette előre. *Almirant* 1882-ben megalapítja az első katalán po-

litikai szervezetet s 1892-ben a katalán egyesületek manrézai kongresszusa már katalán önkormányzatot követel. Ez az erélyes megmozdulás szakít a katalánizmus romantikus kezdeteivel, a regionalizmusnak azzal a jámbor formájával, mely nem jutott túl a népköltészeti gyűjtésen és érzelgős tájkultuszon. Ekkor tűnik fel a még ifjú *Prat de la Riba*, aki a katalánizmust teljes egészében a politikai emancipáció programjával hatja át. Feltűnést keltő írása, az 1894-ben megjelent *Compendi de la doctrina catalanista*, a maga hatékony egyszerűségével olyan óriási példányszámban árasztotta el a katalán városokat és falvakat, amilyent a katalánizmus legkifejlettebb korában sem ért el soha más katalán kiadvány. Spanyolország csufos kubai veresége 1898-ban váratlanul fellendíti a katalán nemzeti mozgalmat. A kudarc, mely a négyszáz esztendőes amerikai spanyol imperializmus utolsó maradványait is eltüntette, egész Spanyolországban megrendítette a bizalmat az évszázadok óta uralkodó kiváltságosak iránt. A katalán ellenzékiesség is vérszemet kapott s a meggyengült centrális kormányzattal szemben 1901-ben első nagy választási győzelmét aratja. A választások után a különböző katalán politikai alakulatok egyesülnek s megalakul a *Lliga regionalista*, a katalánizmus egységes pártszervezete.

A katalánizmus politikai kibontakozására végzetes ideológiai hatással van az a körülmény, hogy nemzeti célkitűzései nemcsak az anarcho-szindikalizmus és a szociáldemokrácia részéről részesülnek visszautasításban, de ellenszenvre találnak a spanyol polgárság haladó köreiben is. Olyan politikai szövetség, mint a világháború előtti Magyarország szociáldemokráciájának és polgári radikálisainak szövetsége a szlovák, román és szerb nemzetiségi mozgalmakkal, Spanyolországban 1929-ig nem fordul elő. Az a spanyol szellemi forradalom, mely az amerikai vereség után a régi impériális életformákkal való szakítást s a demokratikus európai életformákhoz való közeledést hirdeti, a katalán nemzeti kérdésben vak megnemértést tanusít. A vereség esztendeje után magukat „*kilencvennyolcasok*“-nak nevező spanyol szellemi élharcosok örömmel üdvözlik Katalánia iparosodását, demokratizálódását és modern európai szellemét, de keréken visszautasítják — a katalán nyelvet. Jellemző erre a magatartásra *Unamuno* kiáltványa a katalánokhoz: „Ne forduljatok el a porig alázott Spanyolországtól. Gyertek és hassátok át szellemetekkel: tegyétek katalánná egész Spanyolországot. Nagy feladat vár rátok: nektek kell Spanyolországot meggyógyítanotok. Ennek a nagy hivatásnak a betöltése kedvéért fel kell azonban adnotok korlátolt vidékiességeket és zugnyelveteket is ráadásul. Tegyétek katalánná Spanyolországot, de hajtsátok ezt végre kasztíliai nyelven.“

A spanyol jobboldal és baloldal harcában két tűz közé szorul a katalán nacionalizmus. A hatalom hagyományos birtokosaival szemben szivós ellenzéki harcban áll, de ugyanekkor áthidalhatatlan különbséget lát a maga eszményi célkitűzései s a spanyol haladó tábor racionalizmusa között is. A katalán nacionalisták szerint a spanyol kilencvennyolcasok hazájuk modernizálására törekedve tulajdonképpen általános elnemzetietlenítést készítenek elő. Katalánia ezzel szemben megújódott erővel ébred nemzeti értékeinek tudatára s így a *Lliga* nemcsak Kasztília ellen küzd, hanem az ellen a mindent egyformára koptató racionális filozófia ellen is, mely a nemzeti közösség jelentőségét kétségbevonja s a népi sajátosságokat eltörli. Ez a katalán magatartás adott esetben a történelmi haladást jelenthette azzal a kozmopolitizmussal szemben, mely az öntudatra ébredő nemzetiségek hátbatámadásával voltaképpen az imperializmust támogatja, viszont kétségtelen, hogy eszmei tartalmában a spanyol

imperialisták ideológiájához állott a legközelebb. (Nem véletlen, hanem a katalánizmus osztályszellemének törvényszerű következménye, hogy akadt katalán költő, aki az egykori Dé.franciaországra is kiterjedt barcelónai grófság emlékének felidézésével a Pireneusok *mindkét* oldalára képzelte el a jövődéli Nagykatalániát, mint új nagyhatalmat a Földközi-tengeren).

2. A katalánizmus a spanyol jobboldal és baloldal között hovatovább maga is a progresszív és regresszív irányzatok kényszerű találkozásainak és kirobbanó ellentéteinek játékát ismételte. Két évvel első nagy választási sikere után vereséget szenved a tartományi választásokon s a balsikert a jobboldali tájékozódás idézi elő. A Lliga ugyanis ezekre a választásokra a katolikus klérussal szövetségelt, de a koalíció felmorzsolódik *Lerroux* spanyol köztársasági baloldalával szemben. A liberális szellemű katalánok el is hagyják a jobbfelé tolódott Lligát s külön katalán köztársasági pártot alakítanak. 1903 után már csak esetről-esetre beszélhetünk egységes katalán nemzeti mozgalomról. A közélet homlokterében ugyan továbbra is a jobboldali vezetés alá került Lliga áll, de ez inkább csak intézményekre s belső szervezeti munkára támaszkodik, míg a tömegek között a katalánizmus balszárnya ér el akciósikereket.

Anton Sieberer a katalán kérdéstről megjelent terjedelmes munkájában* meggyőzően bizonyítja, hogy a különbség a katalánizmus két szárnya között a szociális kérdés eltérő megítélésében áll. A nemzeti célkitűzésekben megegyeznek, de a jobbszárny a nemzeti problémát eszményinek fogja fel s a szociális kérdéseket elhanyagolja. Ezzel a felfogással a jobboldal tulajdonképpen a katalán nagyipar és földbirtokos egyház gazdasági érdekeinek rendeli alá a katalán nemzeti emancipációt s ha önös osztályérdekeit a tömegek részéről veszély fenyegeti, nem késik feladni *Prat de la Riba* örökségét sem: a katalán nacionalizmus hagyományait. Közeledés a két oldal között csak akkor jön létre, ha a spanyol impériális nyomás erősödik. A jobbszárny ilyenkor a katalán tömegek ellenzéki nyomását a kormányzatnál alkudozásokra és egyezkedésekre használja fel, de amint eredményt ér el, megint szembefordul a tömegekkel. Jellemző eset a *Solidaritát* néven alakult nemzeti egységfront története. Amikor egy spanyolelleses karikatura miatt támadt barcelónai incidensből kifolyólag a spanyol kortez szigorú törvényeket hozott a szabad vélemény elfojtására, a csapás közelebb hozta egymáshoz a különböző katalán irányzatokat. Jobboldal és baloldal a közös nemzeti célokért összefogott s a *Solidaritát* az 1907-es választásokon 44 képviselői mandátum közül nem kevesebb, mint 41 mandátumot szerzett meg. A katalánok egységes megmozdulásának hatása alatt *Maura* spanyol miniszterelnök engedni kénytelen s a négy katalán tartomány egyesítésére vonatkozó törvényjavaslatot tárgyalás alá bocsátja. Ez a részleges önkormányzat, a *mancomunitat*, azonban csak 1914-ben valósul meg s a közben eltelt hét esztendő alatt a katalán mozgalom egysége újból felbomlik. Amikor Barcelona városi tanácsa felvilágosodott szellemű katalán iskolaprogramot állít fel, a klerikális körök akciót indítanak a katalánizmus balszárnya ellen és sikerül is felrobbantaniuk a nemzeti egységfrontot. Amint a *mancomunitat* életbe lép, teljesen a Lliga nagypolgári és klerikális vezetői kezébe kerül a katalán nemzeti ügy s a balszárny hosszú időre háttérbe szorul.

* Anton Sieberer: *Katalonien gegen Kastilien* — Wien. Saturn-Verlag. 1936.

Mig a katalán baloldal mindenkor a tömegek mozgósítására helyezte a fősúlyt, a Lliga jobboldali vezetői a spanyol hatalmi körök bizalmát és belátását keresték s megelégedtek vallási és kulturális intézményeik védelmével. A tömegek kikapcsolása a katalán politikából s a megalkuvás a spanyol uralommal szemben idővel megbosszulta magát. Amikor a spanyolok gyarmati hadjárata a rif törzsek ellen 1921-ben összeomlik s a marokkói vereséget megint a válság esztendei követik, a mancomunitat elnöke, *Puig i Cadafalch*, s a Lliga többi vezére a spanyol katonai diktatura felállításához nyújt segédkezet. A katalán jobboldal 1923-ban teljes támogatását felajánlja *Primo de Rivera* barcelónai tábornoknak a rendteremtéshez. A barátság rövidéletű. A tábornok parancsuralmának első hetében a legszigorúbb rendeleteket bocsátja ki — éppen a katalánok ellen, akik nyeregbe segítették. Eltörlik a katalán nyelv használati jogát, bezárják a katalán iskolákat, a katalán lapok sem jelenhetnek meg többé. Felosztatják a katalán egyesületeket is és perbe vonják a katalán vezetőket, szeparatizmus vádját emelve minden ellen, ami katalán. A Lliga jobboldali politikája megbukott s ez a bukás veszélybe sodorta az egész katalán mozgalmat. Azok mérték rá döntő csapást, akikhez viágnézeti szempontból a legközelebb állott: el is nevezték akkoriban a Lligát saját ellenségei csatlósának.

A zsákuccába futott jobboldali katalán politika hívei szószegéssel vádolják meg *Primo de Rivera* tábornokot s *Cambó*, a jobboldali katalán mozgalom ideológusa, 1930-ban megjelent *Per la concòrdia* című irányművében gunyos köszönetet mond a diktaturának azért, hogy a katalánokat új öntudatra serkenti. A katalán nemzeti mozgalom valóban új erőket gyűjt a diktatura éve alatt. *Cambó* csak ott tévedt, ahol a katalán mozgalom új indulását a Lliga hagyományos politikai vonalán látja kifejőldni s az uralom belátásától vár békés kibontakozást. Az új nemzeti gerjedést a szociális ellenzékiesség tüze fűti. Az új katalán mozgalom tömegaktivitásnak indul s a Lliga kegyes jelszavai elvesztik hatásukat abban a pillanatban, amint a lépten-nyomon akadályokba ütköző belső nemzeti építőmunkát a hatalmi harc váltja fe.

3. A Lligának sem tömegeket mozgató hatalmi politikája, sem külpolitikai akcióprogramja nem volt. A legnagyobb siker, amit a belátásos-kiegyezéses jobboldali katalánizmus a diktatura idején elért, a kasztíliai értelmiség legnevesebb alakjainak megnyerése volt a katalán követelések számára. 1924-ben százegynéhány spanyol szellemi élharcos, közöttük *Madariaga* és a két *Ortega y Gasset*, katalánbarát manifesztumot intézett *Primo de Riverához*. A spanyol irástudók 1930-ban el is látogatnak Barcelónába s nagy testvériesülési bankettekben lelkes pohárköszöntők hangzanak el. A Lliga emberei ebben az időben kapcsolódnak be a *Népszövetség* kisebbségi alosztályának működésébe, felvetve a világ színe előtt a katalán kisebbség sérelmeit. A csehszlovákiai és romániai magyar pártok sajtója ebben az időben sűrűn foglalkozott is a katalán kérdéssel s csak azóta nem találkozunk ezzel a katalánbarátsággal, amióta a katalán kisebbségből szabad katalán nemzet lett — a spanyol népfronti kormány oldalán.

Mig a Lliga a spanyol intelligencia megnyeréséért indít szellemi mozgalmat s a katalán kérdést nemzetközi fórumokon feszegeti, az újraéledő katalán baloldal a spanyol demokratikus törekvésekben találja meg természetes szövetségesét. 1929-ben San Sebastian városában titkos megegyezés jön létre a spanyol republikánizmus és a baloldali katalán nacionalisták között. Mindkét fél, ha különböző okokból is, szo-

rosan érdekelve volt az uralmon lévő hatalmak bukásában s ez lehetővé tette az együttműködést. Carrasco 1931-ben megjelent könyve a san-sebastiani megegyezésről szóról szóra közli azokat a szavakat, amelyeket ezen a találkozón katalán részről intéztek a polgári szabadságjogok spanyol harcosaihoz: „Ha ti demokratikus jogokat hangoztattok az egyes állampolgárokkal szemben, nem tagadhatjátok meg ugyanezeknek az alapelveknek az alkalmazását kollektív egységekre sem az állam összességén belül. Ha az új, elérendő állapot nem lenne tekintettel Katalániára, nem érdekünk az államfordulat s nem érdekel bennünket sem a spanyol forradalom, sem a spanyol köztársaság.“ A spanyol baloldali feladja régi merev magatartását a katalán nemzeti megújítással szemben s amikor a diktatura megbukik és Alfonsz eltávozik az országból, az új spanyol köztársasággal együtt megszületik a katalán önkormányzat is.

A történelmi fordulatot eredményező 1931. évi választások, melyek egész Spanyolországban a köztársasági baloldalmak kedveznek, Katalániában a baloldali katalánizmust juttatják uralomra. A Lliga még az utolsó pillanatokban is hűségnyilatkozatokkal fedezte a spanyol monarchiát s így a változás Katalániában a diktatúrával együtt a katalán jobboldalt is elsöpri. Cambó személyében a tömegek csak a megbukott hatalom bizalmasát látják s a katalánizmus nagy előharcosa a nemzeti szempontból radikális, szociális téren maradi politika összeomlása-kor hazájából menekülni kénytelen. Az emigrációból hazatérő Macia ezredes, aki az amerikai katalánok és a franciaországi bujdosók között készítette elő a függetlenségi mozgalmat, három hónappal a győzelmes választások után milliók akaratából és részvételével kiálthatta ki a katalán köztársaságot, felszólítva az ibériai testvéreket az ibériai konföderáció megalakítására.

4. A rohamosan beköszöntő történelmi események közepette nyilvánvalóvá vált, hogy a diktatura nyomása megsokszorozza a katalánizmus híveinek számát, de a régi nemzeti keretek elégteleneknek bizonyultak a katalán öntudatra ébredt tömegek befogadására. A tisztára kulturális jelszavaknak s a szociális kérdésekre ki nem terjeszkedő nemzeti programnak nem lehetett többé semmi toborzó ereje a diktatura megbuktatásának érzelmi kitörései közepette. A forradalmi helyzet egy új, népies nemzeti iránynak kedvezett s míg a hagyományos Lliga elveszti minden jelentőségét, Macia hazatérte után egyik napról a másikra megszületik a milliókat befogadó, kormányképes új nemzeti párt: az *Esquerria*.

Az *Esquerria* és a Lliga küzdelme a katalán nemzeti mozgalom történetének legizgalmasabb fejezete. A nemzeti és szociális követelések egybeforrásztásával az *Esquerria* maga mögé tudta állítani azokat a munkástömegeket is, amelyek eddig katalán anyanyelvük és a kasztíliaiak uralma ellen táplált jellegzetesen katalán ellenszenvük ellenére sem akartak tudni a katalánizmusról, mert osztályellenségüket látták benne. A tömegbefolyás nélkül maradt Lliga csak akkor tűnt fel újból, amikor Azana spanyol miniszterelnök radikális köztársasági kormányát egy olyan kormány váltotta fel, melyben ismét a konzervatív körök játszottak befolyásos szerepet. *Gil Robles* klerikális-jobboldali mozgalma Katalániában új reményeket ébreszt a Lliga politikusai között. 1934-ben a Lliga a madridi Legfelsőbb Birósághoz fordul, hogy eltöröltesse a katalán kormány részéről a nemzeti autonómia jogalapján kibocsátott szociális törvényeket. Soha ilyen nyíltan a katalán nagypolgárság még be nem vallotta, hogy önző osztályérdekeit komolyabban veszi, mint legszebb hazafias frázisait.

1934 októberében az Esquerra és a Lliga harca nyíltan a forradalom és ellenforradalom mérkőzésének jellegét ölti magára. A jobbfelé tolódott spanyol kormány vérbefojtja az aszturiai bányászok szociális megmozdulását s a karhatalom letartóztatja a barcelónai kormányt, mely a fenyegető reakcióval szemben az aszturiai bányászokkal szövetségelt. A spanyol miniszterelnök a katalánizmus régi ellensége: Lerroux. A haditörvényszék *Companys* katalán kormányelnököt, az időközben meghalt Macia utódát, minisztereivel együtt harminc esztendej várfogságra ítéli. A katalán baloldal vezetői, ha nem is harminc esztendőre, de a legközelebbi másfél évre, a kartagéniai erődítmény foglyai s a restauráció munkájára Katalániában — a Lliga vállalkozik. A spanyol jobboldal is tanult a multból s kasztíliaiak helyett azokra bizza a pacifizálást Katalániában, akiket a katalán nép szociális érvényesülése legközvetlenebbül sújt. A Madrid kegyelméből kinevezettek mind elfogadták a kényes megbízatást. A Lliga vezetői bevonulnak a barcelónai kormánypalotába s arcrebbenés nélkül töltik be azokat a hivatalokat, melyekből a katalán nép demokratikusan megválasztott képviselőit kasztíliai fegyverek hajtották ki. A Lliga már Primo de Rivera támogatásával, majd 1931-ben időszerűtlen hűségnyilatkozataival elárulta alkalmatlanságát a katalán ügy vezetésére. A spanyol restaurációban való dicstelen osztozkodás 1934 okt.-e után azt a kevés népszerűséget is elvette a Lligától, amit, mint a nemzeti megújulás hagyományos szervezete, az Esquerra uralkodása alatt is megőrizhetett. A katalán nemzet a Lerroux-kormány szolgálatát egyöntetűen nemzetárulásnak tekintette s amikor 1936 február havában Spanyolország népe újból az urnák elé járult, elsőpró népitélet volt a Lliga fizetsége. A kartagéniai erődítmény kénytelen volt kinyitni kapuit s az Esquerra vezetői visszatértek az autonóm katalán közigazgatás élére.

A harc az Esquerra győzelmével végződött s a Lliga megsemmisült. Az új katalán nemzeti párttal olyan nemzeti irányzat került uralomra, amelyhez fogható Európa története ma alig ismer. Nemzeti párt, de a nép, és nem a tőke oldalán. Nemzeti párt, mely nem a nemzeti elkülönülést és kizárólagosságot, hanem a népek testvériségét hirdeti. Ezért válhatott az anarcho-szindikalisták és szocialisták szövetségesevé s küzd ma a törvényes spanyol kormány és a bászok nemzeti kormány oldalán a spanyol imperializmus restaurációs kísérletei ellen.

AZ IRÓI MAGATARTÁS ÉRTELME ÉS VÁLTOZATAI

Írta: VERES PÉTER

Ahol nincs hatalmas, kifejlődött tőkésrend, ott nincs hatalmas, szervezett munkásosztály s így nem lehet irodalma sem. Cirkulus-viciózus ez, amit a vulgármaterialista felfogás szerint nem az irodalom, hanem csak a gazdasági-történelmi változások törhetnek át. Ebből az következik, hogy nyugodjunk bele, hogy néhány fiatal író a magunkénak számítunk, ragaszkodunk hozzájuk, bizalommal és szeretettel vesszük körül őket, néha még az osztályközösség is megvan velük, mert munkás vagy parasztszámazásuak, egyszóval minden okunk és jogunk meg van rá, hogy a mieinknek fogadjuk el őket — s aztán, egyszer csak azon vesszük észre, hogy amiképpen öregednek, de különösen amilyen mértékben a világ tudomást vesz róluk, azon módon távolodnak tőlünk. Mire egészen megöregednek és tekintélyes írók lesznek, már nem is a mieink, mi pedig